

CHƯƠNG 6

BỆNH VIÊM GAN E

VÀI YẾU TỐ & QUAN ĐIỂM CHÍNH

- Vi khuẩn viêm gan E là nguyên nhân thường xuyên nhất gây ra dịch vàng da tại những vùng nhiệt đới.
- Bệnh lây qua thức ăn và nước uống ô nhiễm bởi vi khuẩn viêm gan E. Bệnh hiếm khi lây qua máu.
- Đa số bệnh nhân viêm gan E sẽ không có bất cứ một triệu chứng nào đáng kể, nhưng trong một số bệnh nhân kém may mắn, bệnh có thể trở nên ác tính.
- Một khi bệnh trở nên ác tính, bệnh nhân có thể lìa trần một cách dễ dàng.
- Bệnh trở nên nguy hiểm cho những phụ nữ đang có thai.
- Cho tới nay vẫn chưa có thuốc chích ngừa cho bệnh viêm gan E.

Khi tôi bước chân vào phòng cấp cứu, không khí vẫn còn rất “tấp nập” mặc dầu đã gần 3 giờ sáng. Người bác sĩ trực đang khâu lại vết thương trên đầu một cậu thanh niên trẻ, thấy tôi đến, mỉm cười rồi nói:

- Cám ơn anh đã đến một cách nhanh chóng. Bệnh nhân của anh đang nằm giường số 3. Thành thật xin lỗi anh một lần nữa nghe. Đánh thức anh dậy vào giờ này tôi áy náy lắm. But, you know . . .

Tôi gật đầu chào rồi đáp:

- Không sao đâu anh ạ. Nãy giờ tôi vẫn loay quanh trong nhà thương lo cho bệnh nhân mới nhập viện cách đây 1 tiếng. Chưa về đến nhà nữa. Xin anh đừng áy náy.

Khi bước đến giường số 3, tôi nhận ra ngay người bạn đồng nghiệp đang nôn ói “lung tung”. Thấy tôi tiến lại gần, anh ta cố gượng cười rồi nói:

- Chào anh, xin lỗi phải làm phiền đến anh. Lúc trước mỗi lần phải vào nhà thương vào những giờ giấc “không giống ai” như thế này, tôi vẫn nhủ thầm: “kiếp sau xin chớ làm bác sĩ”, nhưng khi nằm trên giường bệnh mới biết làm bác sĩ vẫn sướng hơn làm bệnh nhân anh ạ.

Nói chưa dứt lời anh lại ôm bụng như muốn ói. Nước da anh xanh vàng, mắt bị “lõm” xuống có lẽ vì mất quá nhiều nước. Anh ta khoảng 40 tuổi, bình thường tính tình rất hoạt bát. Nhờ tập võ và cử tạ, thân hình anh rất cân đối với những bắp thịt nảy nở, rắn chắc. Chúng tôi vẫn thường gọi anh là Dr. Z-28. Anh mới lập gia đình hơn một năm nay. Anh lúc nào cũng hăng hái tích cực tham gia vào rất nhiều công tác xã hội. Lúc trước anh vẫn làm việc trong chương trình “médecin sans frontière”, đi chữa bệnh khắp nơi trên thế giới, nhất là ở những nước chậm tiến thiếu thốn phương tiện y khoa và bác sĩ. Anh vừa về lại quận Cam sau một công tác thiện nguyện với phái đoàn từ thiện tại những vùng bão lụt miền Trung Việt Nam. Vừa về đến nhà

chưa được 2 ngày, anh bỗng dưng cảm thấy khó chịu trong người. Da bắt đầu nổi ngứa. Tứ thân ê ẩm, đau nhức, rồi bắt đầu nóng sốt. Tưởng bị cảm cúm thông thường, anh chỉ uống một vài viên Tylenol, nhưng chẳng bao lâu sau, anh cảm thấy đau bụng, buồn nôn tiêu chảy. Rồi ói mửa liên tục, đến khi da và mắt trở nên vàng và tình trạng mỗi ngày trở nên nặng hơn, anh mới quyết định đi vào phòng cấp cứu. Khi thử máu, năng chất gan ALT và AST, cũng như chất mật vàng bilirubin tăng rất cao. Điều này cho biết anh đang bị viêm gan cấp tính. Anh thắc mắc hỏi tôi:

- Tôi đã chích ngừa cả viêm gan A lẫn viêm gan B. Tôi cũng không bị viêm gan C. Có thể nào sán lãi làm tắc nghẽn ống dẫn mật của tôi làm tôi bị vàng da không? Có lẽ tôi đã bị lây trong lúc lội nước ở những vùng lụt lội tại Việt Nam.

Chưa nói dứt lời anh lại muốn ói thêm lần nữa, nhưng chỉ ói khan thôi. Có lẽ bao tử không còn gì để ói. Tôi tiếp tục truyền nước biển cho anh rồi tiêm cho anh một mũi thuốc chống ói. Lúc này anh có vẻ thoải mái hơn. Tôi chậm rãi trả lời:

- Gan của anh bị viêm cấp tính. Túi mật không có sạn. Ống dẫn mật bình thường, không có vẻ gì là tắc nghẽn. Tuy tạng của anh cũng không bị viêm, nên anh bị nôn ói là nguyên nhân của bệnh gan chứ không phải do ống mật bị tắc nghẽn. Như anh biết, một số sán lãi nằm dưới đất có thể đi xuyên qua da bàn chân, vào thẳng mạch máu, làm ống dẫn mật bị tắc nghẽn và có thể gây ra ung thư gan. Nhưng những triệu chứng và các kết quả thử máu của anh rất điển hình cho bệnh viêm gan siêu vi. Có lẽ anh bị một loại vi khuẩn nào khác . . .

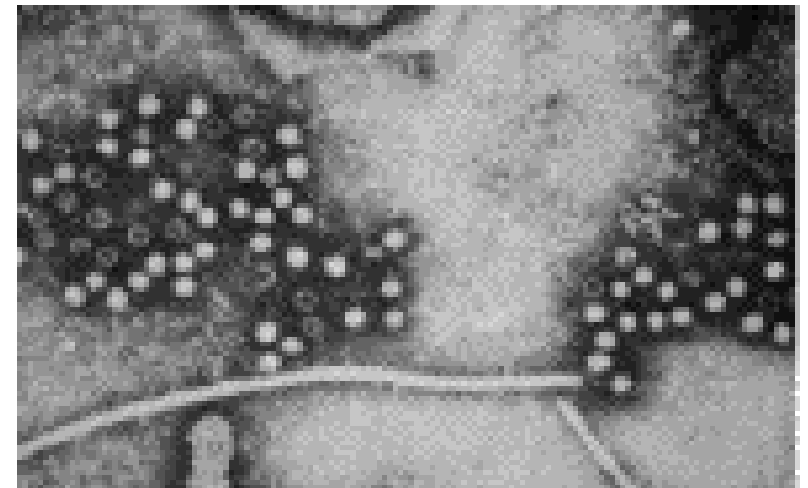
Chưa nói dứt lời, người bác sĩ đồng nghiệp thốt lên một câu:

- Anh nghĩ tôi bị bệnh viêm gan E à?

Tôi vỗ vào vai anh và nói:

- Đúng là Dr. Z-28. Không hề làm hồ thẹn đến “Ông Hoàng”. Nhưng để tôi gửi máu đi thử xem anh có thật sự bị viêm gan E không!

Vào năm 1955, trận lụt lớn tại Ấn Độ do nước sông Yamuna đã gây ra tiêu chảy và vàng da cho hơn 30 ngàn dân địa phương. Ban đầu người ta cho rằng bệnh viêm gan A lại một lần nữa lan tràn khắp nơi qua nước uống đã bị ô uế, nhưng sau khi thử máu lại, đa số các bệnh nhân này đều có kháng thể chống lại vi khuẩn viêm gan A. Và từ đó họ khám phá ra một loại vi khuẩn viêm gan mới, tương tự như vi khuẩn viêm gan A với khả năng lây bệnh qua thức ăn, nước uống. Đó là vi khuẩn viêm gan E.

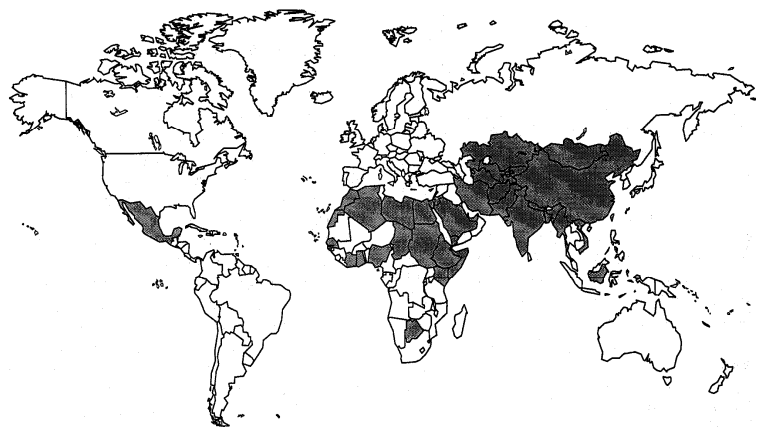

Vi khuẩn viêm gan E dưới kính hiển vi điện tử

Vi khuẩn viêm gan E được tìm thấy khắp nơi trên thế giới, nhưng nhiều nhất vẫn là các nước ở vùng nhiệt đới gần đường xích đạo. Các nước này bao gồm Châu Mỹ Latin, Phi Châu, lục địa Ấn Độ, Trung Đông, Á

Châu nhất là những nước trong vùng Đông Nam Á. Bệnh bộc phát theo từng chu kỳ, khoảng 5 đến 10 năm theo những mùa mưa lớn gây ra lũ lụt. Từ năm 1986 đến 1988, hơn 120 ngàn dân chúng sống trong vùng Trinh Giang (Xinjiang) tại Trung Hoa đã bị “trúng độc” vì vi khuẩn viêm gan E. Ngay cả trên nước Mỹ, vi khuẩn viêm gan E là nguyên nhân của hơn 50% bệnh viêm gan cấp tính không gây ra bởi vi khuẩn viêm gan A hoặc B.

Bản đồ thế giới sau đây cho thấy Việt Nam là một trong những nước với tỷ lệ bệnh viêm gan E cao nhất thế giới:

Hình Số 5-1: Bản đồ thế giới của bệnh viêm gan E

Khác với bệnh viêm gan A, khi đa số bệnh nhân, nhất là các thiếu nhi, sau khi tiếp xúc với vi khuẩn sẽ bị lây bệnh, vi khuẩn viêm gan E chỉ gây ra bệnh tật trong một thiểu số rất ít từ 1 đến 10%. Tuy nhiên, **một khi bị**

niễm trùng, bệnh có thể trở nên ác tính, với khoảng 0.5% đến 4% bệnh nhân viêm gan E sẽ thiệt mạng vì căn bệnh này. Lứa tuổi dễ bị lây bệnh nhất là từ 15 đến 40 tuổi.

Nguy hiểm hơn hết khi bệnh nhân đang mang thai, nhất là vào 3 tháng cuối cùng. Trong những trường hợp này, hơn 20% các bào thai có thể sẽ bị chết trong bụng người mẹ hoặc ngay sau khi ra đời. Và như thế, vi khuẩn viêm gan E, ngày nay, đã được xem là nguyên nhân quan trọng nhất gây ra dịch viêm gan lây qua đường tiêu hóa.

Tôi quay về phía Hiền, phu nhân của bác sĩ Z-28, nãy giờ vẫn đứng yên không nói năng gì. Hiền đang có bầu nên trông rất “có da có thịt”. Tôi lên tiếng hỏi:

- *Thế chị Hiền cũng mới từ Việt Nam về?*

Cô ta lắc đầu rồi trả lời:

- *Thưa anh, em càng lúc càng nặng nề, nên bác sĩ không cho đi xa. Vả lại bụng thế này, làm sao em có thể theo “ảnh” về những miền lũ lụt được. Anh nghĩ chồng em có sao không? Sợ vợ lo, nên Dr. Z-28 nói đùa:*

- *Em đừng lo, lần này về Việt Nam, anh ngoan ngoãn lắm. Không có chọc ngoe cô Thái trắng, Thái đen nào cả nên chẳng bị ai bỏ bùa đầu. Chắc như anh Dương nói, anh uống phải nước nhiễm trùng nên bị viêm gan một tý thôi. Chắc chỉ nằm nhà thương một vài hôm rồi về. Bây giờ khuya rồi, em về nhà ngủ đi*

Tôi gạt đầu tán thành:

- *Đúng rồi, chị Hiền nên về nhà nghỉ ngơi đi. Chị cần dưỡng sức cho cháu bé nữa. Tôi nghĩ ông xã của chị không sao*

đâu. Cũng may là chị không theo anh ta về Việt Nam, chứ nếu chị bị lây bệnh viêm gan E trong lúc đang có thai thì rất nguy hiểm. Nhân tiện đây tôi cũng xin chị rất thận trọng. Phải tẩy uế tất cả những quần áo của anh Z-28 đã mặc, nhất là những quần lót. Nếu quả thật anh ta bị viêm gan E, rất nhiều vi khuẩn viêm gan E có thể tiếp tục theo phân của anh ta đi ra ngoài trong nhiều tuần lễ sắp tới.

Ảnh Michael Mừng (hình mẫu): Lụt Bình Tuy, 2000

*“Hỡi Linda, hung tàn cơn bão
 Này Linda, nghiệp báo dân ta
 Bao miền nát cửa tan nhà
 Bao người chết thắm biển xa bãi gàn”
 (Hoàng Duy)*

AI CÓ THỂ BỊ BỆNH VIÊM GAN E?

Vì đây là bệnh truyền nhiễm nên chúng ta ai cũng có thể bị. Tương tự như bệnh viêm gan A, bệnh lây từ người này qua người kia qua thức ăn và nước uống ô nhiễm bởi vi khuẩn viêm gan E.

Bệnh dễ lây nhất qua đường từ phân đến miệng (*fecal-oral route*). Vì thế, tại các nước chậm tiến khi phân người vẫn được dùng trong việc canh nông, bệnh đã và đang lan tràn một cách dễ dàng và nhanh chóng.

Hơn nữa khi hệ thống cầu cống tại các nước này chưa được toàn hảo, nước uống có thể bị ô nhiễm một cách dễ dàng vào mỗi mùa bão lụt.

Ảnh Đào Hoa Nữ: Huế mùa lụt (Bao Vinh)

*“Trời buồn thút thít mưa trên con phố,
 Đường đến bưu điện ướt cả người em.”
 (Cao Nhi)*

May mắn thay, như viết ở trên, nếu so với bệnh viêm gan A, bệnh viêm gan E khó lây hơn nhiều. Thông thường từ 50% đến 75% thân nhân sống chung với bệnh nhân viêm gan A cấp tính sẽ bị lây bệnh trong một thời gian ngắn. Đối với bệnh viêm gan E, chỉ một số người rất ít, khoảng 0.7% đến 2.2%, mới có thể bị lây bệnh khi chung sống với bệnh nhân viêm gan E mà thôi. **Người ta cho rằng vi khuẩn viêm gan E không được “cứng cáp” cho lắm, nên dễ bị tiêu hủy bởi thiên nhiên. Hơn nữa, để lây bệnh viêm gan E, bệnh nhân cần phải nuốt một số vi khuẩn viêm gan E nhiều hơn nếu so với trường hợp của bệnh viêm gan A.**

Bệnh đôi khi lây qua máu và rất hiếm khi qua vấn đề sinh lý.

Trước khi ra về Hiền cuối xuống hôn chồng vào má, nhưng vội rút người lại, quay lại nhìn tôi:

- “Mi” ảnh em có bị lây không anh?

Tôi mỉm cười trả lời:

- *It’s too late now. Nói đùa cho vui, chứ bệnh có lẽ không lây qua nước bọt đâu. Chị Hiền đừng có quá lo. Thôi chị về nhà nghỉ dưỡng sức đi.*

TRIỆU CHỨNG CỦA BỆNH VIÊM GAN E

Thông thường triệu chứng của bệnh viêm gan E chỉ rất nhẹ và nhất thời, kéo dài từ vài ngày đến vài tuần lễ. Bệnh không gây ra những hậu quả lâu dài, như trong trường hợp của bệnh viêm gan B, D và C. Tuy nhiên bệnh có thể trở nên ác tính và nguy hiểm, nhất là khi bệnh nhân đang mang

thai. Tại tỉnh Trinh Giang trong mùa dịch vào những năm 1986 đến 1988, khoảng 1.5% phụ nữ đang có thai trong ba tháng đầu đã từ trần vì căn bệnh này. Con số này tăng lên 8.5% cho phụ nữ có thai vào tháng thứ 4 đến tháng thứ 6, và 21% cho phụ nữ có thai vào 3 tháng cuối. Điều này có nghĩa là cứ 1 trong 5 phụ nữ đang có thai vào những tháng cuối cùng, nếu bị lây bệnh viêm gan E, có thể sẽ thiệt mạng vì căn bệnh này.

Thời gian ủ bệnh kéo dài từ 15 đến 60 ngày sau khi tiếp xúc với vi khuẩn. Thông thường bệnh nhân bắt đầu bị hâm hấp nóng cũng như mệt mỏi, đau nhức toàn thân như khi bị cảm cúm. Sau đó, da và mắt trở nên vàng. Nước tiểu trở nên đậm màu. Phân có màu nhạt như đất sét. Bụng đau lâm râm, khó chịu, buồn nôn và ói mửa, như trong trường hợp của Dr. Z-28 kể trên. Một số ít bệnh nhân bị tiêu chảy, nổi mề đay và đau khớp xương. Khi thử năng chất của gan ALT và AST tăng cao, thường cùng lúc với vàng da. Tình trạng này kéo dài từ 1 đến 6 tuần. Từ lúc da và mắt trở nên vàng (*jaundice*), vi khuẩn viêm gan E có thể được tìm thấy trong phân của bệnh nhân. Nếu hoàn cảnh vệ sinh không được toàn hảo, một số vi khuẩn này có thể ô nhiễm nước uống, và vì thế sẽ lây cho người chung quanh. Cũng như bệnh viêm gan A, đa số bệnh nhân không cần chữa, bệnh tự nhiên từ từ giảm dần và biến mất. Chỉ trong một số trường hợp hiếm hoi hơn, gan bị tàn phá một cách rất nhanh chóng và bệnh nhân có thể lìa trần nếu không được ghép gan.

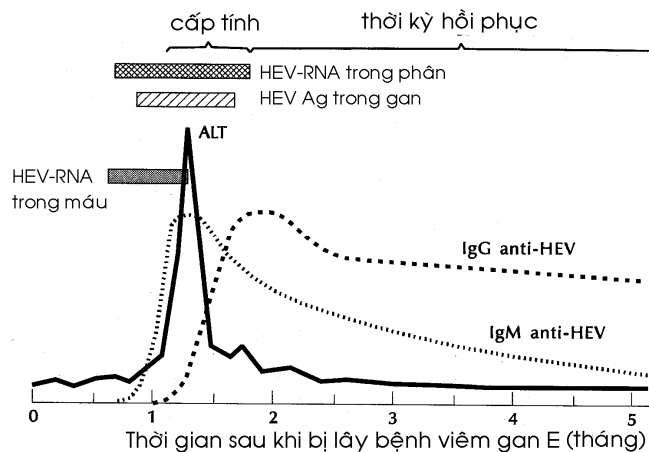
CÁCH ĐỊNH BỆNH VIÊM GAN E

Thử máu vẫn là phương pháp độc nhất để định bệnh viêm gan E. Tuy nhiên, vì đây là một căn bệnh tương đối mới, nên nhiều người không nghĩ đến. Trong lúc bệnh đang hoành hành, kháng thể HEV-IgM có thể sẽ tăng cao. Như

đã trình bày trong bài bệnh viêm gan B, kháng thể IgM tương trưng cho bệnh viêm gan cấp tính vừa mới bị lây. IgG là kháng thể khi cơ thể đã tiếp xúc với vi khuẩn trong quá khứ xa xôi. Người có kháng thể HEV-IgG sẽ được miễn nhiễm và không sợ bị lây bệnh viêm gan E nữa. Tuy nhiên vì các bạch huyết cầu có khuynh hướng “chóng quên”, nên sau một thời gian từ 5 đến 10 năm, kháng thể HEV-IgG sẽ từ giảm dần và không còn “đủ sức” bảo vệ cơ thể trước sự xâm lấn của vi khuẩn viêm gan E nữa.

Tiếp thay, thử kháng thể HEV-IgM là một phương pháp thử máu cầu kỳ, nên ngay cả trên Hoa Kỳ, chỉ một số phòng thử máu đặc biệt mới trang hoàn đầy đủ máy móc để chạy những cuộc thử máu kể trên. Vì thế, một số lớn bệnh nhân viêm gan E cấp tính thường bị hiểu lầm là đã bị viêm gan cấp tính một cách “khó hiểu” và “không nguyên cơ”.

Sau đây là lược đồ chỉ số kháng thể và kháng nguyên được tìm thấy trong máu, trong phân cũng như trong tế bào gan, sau khi vi khuẩn viêm gan E xâm nhập vào cơ thể chúng ta.

Họa đồ này cho thấy, vi khuẩn viêm gan E vẫn tiếp tục xuất hiện trong phân 3 đến 8 tuần lễ sau khi triệu chứng của bệnh viêm gan E cấp tính bộc phát. Vì thế, như trong trường hợp của Dr. Z-28 kể trên bệnh vẫn tiếp tục lây cho người khác một đến 2 tháng sau khi gan bị viêm cấp tính. Một khi lành bệnh, cơ thể chúng ta sẽ có kháng thể chống lại vi khuẩn viêm gan E trong một thời gian lâu dài. Hóa chất ALT tăng cao đánh dấu viêm gan cấp tính.

PHÒNG BỆNH VIÊM GAN E

Cho tới nay, người ta vẫn chưa khám phá ra thuốc chích ngừa bệnh viêm gan E. Vì thế, vấn đề vệ sinh thành phố, nhất là khả năng cung cấp một nguồn nước uống trong sạch, cũng như cải thiện cầu cống và hệ thống canh nông (không dùng phân người trong việc trồng trọt) là một trong những phương pháp hữu hiệu nhất để ngăn chặn sự bành trướng của căn bệnh đáng ngại này.

Ảnh Mục Sư Nguyễn Xuân Bảo: Cùng Giòng Sông – 2001

*“Tình yêu đến em không mong đợi gì,
 Tình yêu đi, em không hề hối tiếc,
 Ngày xa xưa em hát với giòng sông
 Và giờ đây em hát giữa giòng đời,
 Dù giòng đời không êm ái như giòng sông.”*
 (Quốc An)

Tại một số thôn quê Việt Nam, nhà vệ sinh và phòng tắm cũng như nguồn nước uống “hòa đồng” với nhau một cách rất “thiên nhiên”. Vì thế cả hai bệnh viêm gan A và viêm gan E cũng như một số bệnh sán lải vẫn tiếp lan tràn khắp nơi.

Khi du lịch về những vùng nhiệt đới, quý vị chỉ nên uống nước đóng trong chai hoặc lon để lạnh. Tránh uống với đá lạnh làm từ những vòi nước chưa được khử trùng. Tránh ăn các loại sò hến, tôm cua không được nấu kỹ, các loại rau sống cũng như trái cây không bóc vỏ. Thông thường, quý vị chỉ cần đun sôi thức ăn, nước uống trong vòng một phút là có thể tiêu hủy vi khuẩn viêm gan E một cách dễ dàng.

Ảnh Tôn Nữ Thu Nga (F.APA): Khoang Thuyền – 2001

Hy vọng trong một tương lai gần đây, người ta sẽ khám phá ra thuốc chích ngừa viêm gan E.

CÁCH THỨC CHỮA TRỊ

Thông thường bệnh chỉ kéo dài trong một thời gian ngắn, và bệnh không cần chữa tự nhiên cũng hết. Các triệu chứng của bệnh có thể được chữa trị tùy theo tình trạng của mỗi bệnh nhân, như đã trình bày một cách kỹ lưỡng trong chương số 2: Bệnh Viêm Gan A. Tuy nhiên nếu bệnh trở nên ác tính, ghép gan là phương pháp độc nhất để có thể cứu được mạng sống của bệnh nhân.

Tóm lại, vi khuẩn viêm gan E đã trở thành nguyên nhân thường xuyên nhất đưa đến những dịch vàng da, viêm gan lây qua thức ăn và nước uống tại những vùng nhiệt đới. Tuy bệnh khó lây hơn bệnh viêm gan A, không gây ra viêm gan cấp tính như viêm gan B, C và D, bệnh có thể trở thành ác tính, nhất là nếu bệnh nhân đang mang thai.